

5 серпня 2017 року – 80 років Великого терору

Президент України Петро Порошенко підписав Указ №75/2017 «Про заходи у зв'язку з 80-ми роковинами Великого

терору – масових політичних репресій 1937-1938 років». Головною метою документу є гідне вшанування пам'яті жертв Великого терору – масових політичних репресій 1937-1938 років, донесення до українського суспільства та світової спільноти об'єктивної інформації про злочини, вчинені у ХХ столітті комуністичним тоталітарним режимом на території України, а також сприяння утвердженню в суспільстві ідеалів гуманізму.

80 років тому розпочалася наймасовіша за всю радянську епоху «чистка» суспільства.

5 серпня 1937 року за наказом НКВД СРСР № 00447 вступила в дію постанова Політбюро ЦК ВКП(б) від 2 липня 1937 року П 51/94 «Про антирадянські елементи». Розпочалася наймасовіша за всю радянську епоху «чистка» суспільства від елементів, які не годилися для будівництва комунізму. Її теоретично обґрунтував новий нарком НКВД Микола Єжов і відредагував сам Сталін, нагадує прес-служба УІНП. ЦК ВКП(б) запропонував подати в ЦК склади позасудових органів – «трійок», а також кількість осіб, що підлягають розстрілу та висланню. У кожному республіку, область, район спускалися ліміти на репресування за I і II категоріями (I – розстріл, II – ув'язнення, співвідношення 3 до 1). «Знизу» полетіли звіти про перевиконання лімітів, розгорнулося соціалістичне змагання за їхнє перевиконання, прохання й вимоги збільшити ліміти, особливо за I категорією, висувалися «зустрічні плани». Нарком внутрішніх справ УРСР Ізраїль Леплевський тричі звертався до Москви за таким збільшенням. Призначений після його розстрілу в січні 1938 року в. о. наркома Олександр Успенський – двічі. І Москва їх задовольняла. Дія «трійок» поширювалася на всі категорії населення. Під репресії потрапили «куркулі», «кримінальники», «контрреволюціонери» різних відтінків, «повстанці», «церковники», «шпигуни», «троцькісти», «диверсанти», «шкідники», «буржуазні націоналісти». «Трійки» поєднували в собі слідство, обвинувачення, суд і виконавця вироків. На все слідство відводилося 10 діб. Участь захисника, прокурора, а часом – і самого звинуваченого, оскарження вироку та клопотання про помилування не передбачалися, а вирок виконувався негайно після його винесення.

На виконання згаданої Постанови, «чистка» відбулася і в концтаборах та тюрмах. Так, начальник Соловецької тюрми особливого призначення Іван Апетер одержав наказ скласти список на розстріл 1825 в'язнів. Одна група, 507 в'язнів, була розстріляна під Ленінградом 8 грудня 1937 року, 200 (насправді 198) – на Соловках 14 лютого 1938 року. Доля так званого «Соловецького етапу» (1111 осіб) стала відомою лише в 1997 році: капітан Матвєєв з помічниками розстріляв його 27 жовтня, а також 1, 2, 3 і 4 листопада в урочищі Сандармох на півдні Карелії. Сандармох знайшли за документами та виявили на місцевості 1 липня 1997 року Карельський та Санкт-Петербурзький «Меморіали» (Юрій Дмитрієв, Веніамін Іофе, Ірина Рєзнікова). Тут приблизно 150 ям, де покоїться близько 9 тисяч розстріляних. Це в 30-х роках було «обычное место расстрелов» на півдні Карелії.. А скільки таких місць ми не знаємо. За 15 місяців кампанії за політичними звинуваченнями в СРСР було заарештовано понад 1,7 млн осіб. А разом із жертвами депортацій і засудженими так званими «соціально шкідливими елементами» кількість репресованих перевищує два мільйони. Усього під час Великого Терору до розстрілу з політичних мотивів були приречені 681692 особи. Тепер називають і більші цифри. «Чистка» тривала понад 15 місяців і була офіційно припинена за постановою Політбюро ЦК ВКП(б) 15 листопада 1938 року, хоча репресії тривали й далі.

Починаючи з 2007 року, річниця початку Великого Терору (5 серпня) і день пам'яті Соловецького етапу (27 жовтня) відзначалися в Україні на державному рівні.

Підготувала Руслана Ониськів
провідний бібліограф